

Výzkumná zpráva Kongresu

Legalizace sex work

ANNA ČÁMSKÁ

1. Úvod

Prostituce bývá někdy označována za nejstarší povolání na světě, přesto jde i v dnešní době o společensky tabuizované a kontroverzní téma. Sexuální pracovníce a pracovníci často musí své povolání tajit, a to nejen ze strachu z reakcí okolí, ale i kvůli hrozícím zákonným postihům.

Cílem následující práce je seznámit čtenáře s problematikou sexuální práce a různými přístupy států a práva k ní. Podíváme se též blíže na situaci ve Spojených státech a na platnou legislativu.

Třebaže bude v práci z důvodu snazší čitelnosti textu používán převážně generický mužský rod, je třeba si uvědomit, že sexuální práci se věnuje disproporcionálně více žen a transgender osob než cisgender mužů.

2. Definice

Sexuální průmysl je obor podnikání, který generuje zisk směnou sexuálních služeb či erotických produktů za materiální kompenzaci. Může se v rámci něj jednat jak o *přímý a fyzický kontakt* mezi poskytovatelem a zákazníkem (prostituce, tanec na klíně, ...), tak o *nepřímou sexuální stimulaci* (pornografie, striptýz, sex po telefonu či přes internet, ...). Mnozí sexuální pracovníci se věnují hned několika formám sexuální práce.¹

Sexuální práce zahrnuje pouze konsensuální aktivity – nespadá sem tedy nucené poskytování sexuálních služeb či dětská prostituce. Veškeré transakce jsou uskutečňovány mezi *dospělými a svéprávnými* osobami, které mají mentální kapacitu s aktem souhlasit, a nejsou k němu nuceny násilím ani jinými metodami (psychický nátlak, využití omamných látek, ...).²

Tato práce se bude zaměřovat především na prostituci, která je na většině území Spojených států nelegální, narozdíl například od pornografie, a jedná se tak o nejkontroverznější formu sexuální práce.³

3. Přístup států a práva k sexuální práci

Než se blíže seznámíme se situací ve Spojených státech, podívejme se napřed na obecné rovině na různé přístupy států a práva k sexuální práci, včetně jejich výhod a nevýhod.

Úplná kriminalizace je nejběžnějším přístupem států k sexuálnímu průmyslu – využívá ji většina států v USA, Čína či Rusko. V tomto modelu stát obvykle postihuje

¹ Sex Work. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001–2021, 27. února 2021 [cit. 2021-03-03]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Sex_work.

² Tamtéž.

³ Prostitution in the United States. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001 - 2021, 23. února 2021 [cit. 2021-03-03]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Prostitution_in_the_United_States.

poskytovatele sexuálních služeb, jejich zákazníci i případné třetí strany (každého, kdo na sexuální práci vydělává – například zprostředkovatele služeb či provozovatele zařízení, kde je práce vykonávána).⁴

Smyslem úplné kriminalizace má být vymýcení sexuální práce jako takové, neboť je vnímána jako společensky škodlivý fenomén, často kvůli strachu ze zneužívání pracovníků či přenosu pohlavních chorob. Kriminalizace však obvykle není v naplňování svého cíle stoprocentně efektivní, mimo jiné proto, že v rámci policejních razíř je výrazně jednodušší cílit na sexuální pracovníky namísto zákazníků, které pak zákonná opatření neodradí od vyhledávání sexuálních služeb. Pro řadu pracovníků v sexuálním průmyslu neexistuje alternativní způsob obživy či cesty z chudoby, a protože nabídka i poptávka stále existují, průmysl se přesouvá do černé ekonomiky.⁵

Studie zkoumající země, ve kterých byl v posledních letech změněn přístup státu k legálnímu ukotvení naznačuje, že ve státech, jako je Švédsko, kde byla prostituce legálně omezena, počet sexuálních pracovníků klesl, a klesl i počet osob nelegálně dovezených do země za tímto účelem. Naopak ve státech, které prostituci legalizovaly (Německo) nebo dekriminlizovaly (Dánsko) je počet sexuálních pracovníků komparativně vyšší, a je vyšší i počet incidentů obchodu s lidmi za účelem prostituce.⁶

Kriminalizace se také paradoxně pojí s vyšší mírou přenosu pohlavních chorob, násilí na sexuálních pracovnících i šikany ze strany policie. Sexuální pracovníci, kteří jsou terčem trestného činu či jiného bezpráví, se nemohou obrátit na policii ze strachu z prozrazení. Pokud by byli stíháni za poskytování sexuálních služeb, můžou čelit finančním pokutě a trestu odnětí svobody (v USA obvykle v řádů dnů až měsíců). S pobytem ve vězení a zápisem v rejstříku trestů se pak často pojí ztráta (legálního) zaměstnání a snížená schopnost najít si legální práci v budoucnu.⁷

Vzhledem k tomu, že významná část sexuálních pracovníků pochází z ekonomicky slabých vrstev společnosti a sexuální práce je pro ně jediným východiskem z tíživé finanční situace, dochází zde k začarovanému kruhu, kdy sexuální pracovníky pokuta či ztráta zaměstnání namísto odrazení nutí v nelegálních aktivitách pokračovat.⁸

Míra šíření pohlavně přenosných chorob je v tomto modelu vyšší mimo jiné i proto, že v některých oblastech může být skutečnost, že má u sebe sexuální pracovník kondom, použita jako důkaz, že se jedná o prostituci, a fyzické vlastnictví prezervativů je tak pro sexuální pracovníky rizikové. Vzhledem k tomu, že v případě nahlášení násilí, vydírání

⁴ Sex Work Laws. Interactions for Gender Justice [online]. [cit. 2021-03-03]. Dostupné z: <http://spl.ids.ac.uk/sexworklaw/about-map>

⁵ HAYES-SMITH, Rebecca a Zahra SHEKARKHAR. Why is prostitution criminalized? An alternative viewpoint on the construction of sex work. *Contemporary Justice Review*. 2010, 13(1), 43-55. ISSN 1028-2580. Dostupné z: doi:10.1080/10282580903549201

⁶ CHO Seo-Young, Axel DREHER a Eric NEUMAYER. Does Legalized Prostitution Increase Human Trafficking? *World Development*. Elsevier, 2013, (1). Dostupné také z: <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2012.05.023>

⁷ HAYES-SMITH, Rebecca a Zahra SHEKARKHAR. Why is prostitution criminalized? An alternative viewpoint on the construction of sex work. *Contemporary Justice Review*. 2010, 13(1), 43-55. ISSN 1028-2580. Dostupné z: doi:10.1080/10282580903549201

⁸ Tamtéž.

a dalších forem nátlaku policii čelí potenciálnímu trestu právě i sexuální pracovníci, je navíc pro klienta jednodušší je donutit k sexuálním aktům bez kondomu.⁹

Částečná kriminalizace dovoluje poskytovat komerčně sexuální služby, zakazuje však určité formy jejich propagace a vykonávání – například sdružování sexuálních pracovníků na jednom místě, nabízení sexuálních služeb (včetně reklamy) na veřejném prostranství, a podobně. Cílem je zabránit veřejnému pohoršení.¹⁰ Populární je i severský model, který postihuje pouze zákazníky. Smyslem má být snížení poptávky po sexuální práci.¹¹ Některé země též primárně trestají zprostředkovatele sexuální práce a provozovatele nevěstinců, nikoliv samotné sexuální pracovníky.

Tento model, v angličtině zvaný *abolitionism*, je populární především v některých latinskoamerických a afrických zemích.¹²

Tyto typy přístupů, třebaže shovívavější než úplná kriminalizace, též přináší sexuálním pracovníkům řadu rizik – nutí je například pracovat o samotě a na opuštěných místech, nedovolí jim s klientem vést delší rozhovor na veřejném prostranství a vyjednávat tak o průběhu poskytování sexuální služby v bezpečném prostředí, a podobně.¹³

Legalizace je model, který povoluje vykonávat sexuální služby registrovaným sexuálním pracovníkům. Jejich činnost pak podléhá regulacím dle práva daného stát – často musí například podstupovat pravidelné lékařské prohlídky. Proces registrace je často zdoluhavý a drahý, a nedovoluje tak na legální status dosáhnout nejvíce znevýhodněným skupinám včetně menšin, migrantů či nízkopříjmových osob, které pak danou činnost leckdy vykonávají nelegálně.¹⁴

Výhodou je ochrana zdraví klientů i právní ochrana registrovaných sexuálních pracovníků, kteří se nemusí bát zákonného postihu. V tomto modelu navíc pracovníci daní své příjmy – stát tak získává prostředky z daní, a sexuální pracovníci mají dle modelu daného státu nárok na vyšší důchody či další formy sociální podpory.¹⁵

Dekriminalizace je přístup, kdy stát netrestá ani nereguluje práci v sexuálním průmyslu. Tento přístup je nejvíc preferovaný mezi samotnými sexuálními pracovníky, neboť rizika spojená s nelegální sexuální prací tím pádem nedopadají ani na nejvíce

⁹ WURTH, Margaret H, Rebecca SCHLEIFER, Megan MCLEMORE, Katherine W TODRYS a Joseph J AMON. Condoms as evidence of prostitution in the United States and the criminalization of sex work. *Journal of the International AIDS Society*. 2013, 16(1). ISSN 17582652. Dostupné z: doi:10.7448/IAS.16.1.18626

¹⁰ JORDAN, Ann. THE SWEDISH LAW TO CRIMINALIZE CLIENTS: A FAILED EXPERIMENT IN SOCIAL ENGINEERING. Center for Human Rights & Humanitarian Law [online]. 2012, , 17 [cit. 2021-03-03]. Dostupné z: https://www.nswp.org/sites/nswp.org/files/Issue-Paper-4%5B1%5D_0.pdf

¹¹ Tamtéž.

¹² MAC, Juno. What do sex workers want? [online]. TEDxEastEnd, 2016 [cit. 2021-03-03]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=VJRBx0JjM_M

¹³ JORDAN, Ann. THE SWEDISH LAW TO CRIMINALIZE CLIENTS: A FAILED EXPERIMENT IN SOCIAL ENGINEERING. Center for Human Rights & Humanitarian Law [online]. 2012, , 17 [cit. 2021-03-03]. Dostupné z: https://www.nswp.org/sites/nswp.org/files/Issue-Paper-4%5B1%5D_0.pdf

¹⁴ MAC, Juno. What do sex workers want? [online]. TEDxEastEnd, 2016 [cit. 2021-03-03]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=VJRBx0JjM_M

¹⁵ Tamtéž.

marginalizované skupiny sexuálních pracovníků, které by si z různých důvodů nemohly dovolit podstoupit proces získání licence, kdyby byla sexuální práce legalizována.¹⁶

4. Historie a vývoj legislativy

Historie sexuální práce je dlouhá jako historie lidstva samotného. Pojdme se ale specificky zaměřit na moderní dějiny Spojených států.

Ve Spojených státech devatenáctého století nebyla prostituce nelegální sama o sobě, byla ale obecně regulována a trestána jako specifická forma potulky. V některých státech či městech pak byly prostitutky trestány například za časté noční vycházení. Další zákony zakazovaly například převlékání mužů za ženy či určité sexuální praktiky jako orální či anální sex (ať už se jednalo o komerční či nekomerční aktivitu).¹⁷

Nevěstincům fungování umožňovaly štědré úplatky pro vedení města i policii. Nacházely se především ve vyloučených lokalitách a často se s jejich existencí pojily i jiné druhy nelegální aktivity. Některá zařízení však cílila i na klientelu z vyšších společenských vrstev, čemuž odpovídala i kvalita zázemí.¹⁸

Sexuální práce se stala důležitým společenským tématem na počátku 20. století, kdy ve větší míře docházelo k šíření pohlavních chorob, a různé zájmové skupiny začaly poukazovat na problém takzvaného “obchodu s bílým masem” - do Spojených států totiž byly za účelem prostituce dováženy ženy z celého světa, nejvíce pak z Evropy a Asie.¹⁹

Zásadní legislativou se stal The White-Slave Traffic Act, nebo také Mann Act, přijatý v roce 1910, který v původním znění kriminalizoval na federální úrovni pohyb “žen a dívek za účelem prostituce či prostopášných aktivit či z jakýchkoliv dalších nemorálních důvodů” mezi státy. Třebaže smyslem byla především kriminalizace obchodování s lidmi, vágní formule “či z jakýchkoliv dalších nemorálních důvodů”²⁰ umožnila i trestání konsenzuálních sexuálních aktivit mezi dospělými.²¹ Toto znění bylo později upraveno, neboť docházelo k zneužívání zákona pomocí svévolných interpretací. V roce 1986 tak byla formulace pozměněna tak, aby se jednalo pouze o trestně postižitelné sexuální aktivity.²²

Mann Act byl soudně napadnut (Hoke vs. United States) s odůvodněním, že údajně příliš narušuje práva států regulovat svůj vnitřní trh, žaloba však byla Nejvyšším

¹⁶ MAC, Juno. What do sex workers want? [online]. TEDxEastEnd, 2016 [cit. 2021-03-03]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=VJRBx0JjM_M

¹⁷ MILLER, Eleanor, Kim ROMENESCO a Lisa WONDOLKOWSKI, DAVIS, Nanette, ed. Prostitution: An International Handbook on Trends, Problems, and Policies. Greenwood, 1993. ISBN 978-0313257544.

¹⁸ Tamtéž.

¹⁹ MILLER, Eleanor, Kim ROMENESCO a Lisa WONDOLKOWSKI, DAVIS, Nanette, ed. Prostitution: An International Handbook on Trends, Problems, and Policies. Greenwood, 1993. ISBN 978-0313257544.

²⁰ USA. White-Slave Traffic Act. In: ch. 395, 36 Stat. 825

²¹ Mann Act. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2021 [cit. 2021-03-06]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Mann_Act

²² Congress passes Mann Act, aimed at curbing sex trafficking. History [online]. A&E Television Networks, 2009 [cit. 2021-8-12]. Dostupné z: <https://www.history.com/this-day-in-history/congress-passes-mann-act>

soudem zamítnuta, neboť zákon reguloval čistě jen mezistátní cestování za účelem prostituce, nikoliv prostituci samotnou.²³

Strach z oslabení armády pohlavně přenosnými chorobami také vedl k zákazu prostituce v blízkosti vojenských základen.²⁴

V roce 1971 stát Nevada legalizoval prostituci tím, že povolil existenci licencovaných nevěstinců v některých venkovských oblastech.²⁵

5. Současná legislativa

V Mann Act došlo v průběhu času k několika úpravám. Současné znění v zásadě znamená následující: aby mohl být jedinec trestán podle Mann Act, musí se podílet na transportu jedince za účelem prostituce či jiné sexuální aktivity, která je nelegální (například dětská prostituce, tvorba dětské pornografie, sex pod nátlakem etc.). Za trestnou se považuje i koordinace takové aktivity pomocí různých komunikačních prostředků.²⁶

V roce 2018 Kongres schválil Stop Enabling Sex Traffickers Act (SESTA) and Allow States a Victims to Fight Online Sex Trafficking Act (FOSTA). Jmenované zákony, ve snaze zabránit obchodu s lidmi pro účely prostituce, vyvozují trestněprávní odpovědnost internetových platforem, na kterých by taková aktivita mohla být koordinována, či kde by mohla být nabízena sexuální práce osobami, které se na nelegální činnosti podílejí.²⁷ Internetové platformy obvykle nenesou odpovědnost za obsah, který uživatelé sdílí na jejich otevřených fórech, FOSTA a SESTA ale vytváří z tohoto pravidla výjimku právě pro tento typ obsahu. Zákon měl pomoci obětem obchodu s lidmi za účelem prostituce, výsledky jsou ovšem sporné - ze dva roky po jeho uvedení v platnost byl na jeho základě otevřen pouze jeden soudní spor, dopady však pocítila celá řada sexuálních pracovníků - internetové platformy, včetně sociálních sítí či Craigslistu, totiž začaly odstraňovat plošně inzerci jakékoliv sexuální práce či obsahu a blokovat účty sexuálních pracovníků, a to bez ohledu na legálnost jejich počínání a to, zda skutečně byli napojeni na obchod s lidmi. Z internetu zmizela i řada fór, kde si sexuální pracovníci vyměňovali zkušenosti či varování před nebezpečnými klienty.²⁸

²³ U.S. Reports: Hoke v. United States, 227 U.S. 308 (1913) [online]. [cit. 2021-8-12]. Dostupné z: <https://tile.loc.gov/storage-services/service/ll/usrep/usrep227/usrep227308/usrep227308.pdf>

²⁴ MILLER, Eleanor, Kim ROMENESCO a Lisa WONDOLKOWSKI, DAVIS, Nanette, ed. Prostitution: An International Handbook on Trends, Problems, and Policies. Greenwood, 1993. ISBN 978-0313257544.

²⁵ Prostitution in Nevada. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2021 [cit. 2021-03-06]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Prostitution_in_Nevada

²⁶ What is the Mann Act? *Find Law* [online]. Thomson Reuters, 2019 [cit. 2021-8-12]. Dostupné z: <https://www.findlaw.com/criminal/criminal-charges/what-is-the-mann-act.html>

²⁷ Celý text dostupný zde: <https://www.congress.gov/bill/115th-congress/house-bill/1865/text>, <https://www.congress.gov/bill/116th-congress/senate-bill/3165/text>

²⁸ ALBERT, Kendra, Emily ARMBRUSTER a Elizabeth BRUNDIGE et al. FOSTA in Legal Context. *Legal Research 101: Everything You Need to Know about Legal Research* [online]. Trustees of Columbia University in the City of New York [cit. 2021-8-12]. Dostupné z: http://blogs.law.columbia.edu/hrlr/files/2021/04/1084_Albert.pdf

6. Současná situace

Kolik osob se věnuje sexuální práci není lehké určit právě i kvůli kriminalizaci aktivity. Experti odhadují, že se prostituci věnovalo někdy ve svém životě přibližně 1 % amerických žen, a v současnosti si sexuální práci tohoto typu v USA vydělávají jeden až dva miliony osob.²⁹

Každý rok je v USA zatčeno 70–80 tisíc osob za prostituci. 70 % z nich jsou sexuální pracovnice ženského pohlaví či “madam” v nevěstincích, 20 % sexuální pracovníci mužského pohlaví či pasáci a pouze 10 % tvoří zákazníci.³⁰

Regulace prostituce ani v současné době *nepřísluší federální vládě*, řeší ji jednotlivé státy. Kromě některých venkovských oblastí v Nevadě je v současné době všude kriminalizována. Rhode Island v roce 2009 uzákonil, že je prostituce přestupkem. Do té doby byl jediným státem USA, kde byla prostituce dekriminalizována, pokud byla provozována uvnitř.³¹

Samotní sexuální pracovníci a různé lidskoprávní organizace lobují už desítky let za práva sexuálních pracovníků, a podle reportu think tanku Data for Progress většina Američanů a 2/3 voličů ve věku 18 až 44 let v současnosti podporuje dekriminalizaci sexuální práce.³² Mezi demokraty dekriminalizaci podporuje 64 %, což je podstatně více než mezi nezávislými (55 %) a republikány (37 %).³³

Hnutí získává v posledních letech na síle ve spojitosti s mobilizací dalších emancipačních hnutí bojujících za práva žen, etnických menšin či LGBTQ osob.

Mezi neziskové organizace s dlouhodobou tradicí patří v USA například: Sex Workers Project, Sex Workers Outreach Project, Sex Workers Advocates Coalition nebo Sex Workers Right's Advocacy Network.³⁴

Mezi podpůrkyně dekriminalizace na půdě Kongresu patří například Ayana Pressley (D-MA), podle které trestání sexuálních pracovníků přispívá k problému přeplněných věznic – jedná se přitom o aktivitu, při které nikomu nevzniká škoda. Podporu alespoň částečné dekriminalizaci vyslovilo také pět prezidentských kandidátů Demokratické strany, včetně Kamaly Harris.³⁵

²⁹ Fondation Scelles [online]. Paříž, 2021 [cit. 2021-04-05]. Dostupné z: <http://www.fondationscelles.org>

³⁰ Prostitution in the United States. HG.org [online]. 2021 [cit. 2021-04-05]. Dostupné z: <https://www.hg.org/legal-articles/prostitution-in-the-united-states-30997>

³¹ ROBINSON, Bella a Elena SHIH. The History of Sex Work Law in Rhode Island. UPRISE RI [online]. Rhode Island Free Press Company, 2019 [cit. 2021-04-05]. Dostupné z: <https://upriseri.com/2019-11-20-sex-work>

³² BUDRYK, Zack. Poll: Majority supports decriminalizing sex work. *The Hill* [online]. Washington: CAPITOL HILL PUBLISHING, 2020 [cit. 2021-8-12]. Dostupné z: <https://thehill.com/regulation/other/480725-poll-majority-supports-decriminalizing-sex-work>

³³ Tamtéž.

³⁴ List of sex worker organisations. *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2021-8-12]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_sex_worker_organizations

³⁵ DUNN, Adrienne. Fact check: Kamala Harris has said she agrees with decriminalizing sex work. *USA Today News* [online]. Gannett, 2021 [cit. 2021-8-12]. Dostupné z: <https://eu.usatoday.com/story/news/factcheck/2020/11/20/fact-check-kamala-harris-has-agreed-decriminalizing-sex-work/6325987002/>

Po dekriminalizaci volá od roku 2012 i WHO, Amnesty International vydala podobné doporučení v roce 2016.³⁶

Ve státě New York a v DC došlo v posledních letech k předložení návrhů zákonů na dekriminalizaci prostituce, které si získaly značnou mediální pozornost, i přesto, že nedošlo k jejich schválení.

7. Odpůrci legalizace/dekriminalizace a jejich metody

Mezi odpůrci sexuální práce nalezneme především konzervativní náboženskou pravici, ale i stoupence abolicionistického feminismu.

Zatímco konzervativní pravice považuje směnu sexuálních služeb za peníze za hřích, úpadek společnosti a hrozbu pro tradiční model rodiny, námitky ze stran některých názorových skupin v rámci feministického hnutí směřují na dynamiku vztahů mezi poskytovatelkou služeb a klientem. Vzhledem k tomu, že většina sexuálních pracovníků jsou ženy, je sexuální práce považována za projev dominance mužů nad ženami a je vnímána jako inherentně sexistická. Podle abolicionistické sekce feministického hnutí se tak při sexuální práci vždy jedná o zneužití a objektifikace žen jako takových, i když jde o konsensuální akt.³⁷

Je nutné podotknout, že většina feministického hnutí tento postoj nesdílí, a k sexuální práci má buď neutrální postoj, nebo ji podporuje.³⁸

Odpůrci sexuální práce často:

- a) *problém zveličují*, což jim umožňuje i absence relevantních dat z důvodu kriminalizace sexuální práce,
- b) prezentují ty *nejhorší možné příklady* a zaměřují je za reprezentativní studie problematiky,
- c) *spojují konsensuální sexuální práci s problémy, které se pojí s nucenou prostitucí*, jako je obchod s lidmi či zneužívání dětí,
- d) *demonizují sexuální pracovníky a třetí strany* umožňující sexuální práci.³⁹

8. Závěr

V současné době není pravděpodobné, že by došlo k legalizaci či dekriminalizaci sexuální práce federální úrovni.

V jednání se tak nabízí zaměřit se na revizi stávající legislativy včetně Mann Act a Stop Enabling Sex Traffickers Act (SESTA) and Allow States a Victims to Fight Online Sex Trafficking Act (FOSTA).

³⁶ Why Sex Work Should Be Decriminalized. *Human Rights Watch* [online]. 2019 [cit. 2021-8-12]. Dostupné z: <https://www.hrw.org/news/2019/08/07/why-sex-work-should-be-decriminalized>

³⁷ WEITZER, Ronald. The Campaign Against Sex Work in the United States: A Successful Moral Crusade. *Sexuality Research and Social Policy*. 2020, 17(3), 399-414. ISSN 1868-9884. Dostupné z: doi:10.1007/s13178-019-00404-1

³⁸ Tamtéž

³⁹ Tamtéž